

Zápis

z obhajoby disertační práce paní **Mgr. Hany Ždimalové** konané dne **23.4. 2014**.

Téma práce: **The Pre-listening Stage in L2 Listening Instruction to A2 - B1 Adult Learners.**
Předposlechová fáze ve výuce poslechu u dospělého žáka na úrovni A2-B1.

Přítomní: dle prezenční listiny

1. Předseda komise prof. PhDr. Jan Čermák, CSc., zahájil obhajobu a představil přítomným kandidátku.
2. Školitelka doc. PhDr. Jarmila Mothejíková, CSc., představila doktorandku a její dizertační práci.

3. Kandidátka seznámila přítomné se svou dizertační prací. Sdělila zejména:

Kandidátka vycházela z monografie J. Fielda, kde autor uvádí, že tři fáze poslechu jsou ve špatné proporcii: předposlechová fáze je nadužívaná, poslech není dostatečně dlouhý, poposlechová fáze je příliš krátká. Kandidátku zajímalo, jaká je skutečná situace při výuce poslechu v ČR. Nejprve provedla předvýzkum, kde zjišťovala názory studentů a který ukázal, že studenti by pro výuku poslechu uvítali větší prostor. Tyto výsledky vedly kandidátku ke zúžení výzkumného tématu a následně se zaměřila na předposlechovou a poslechovou fázi ve výuce cizích jazyků. Provedla explorativní výzkum, který zjišťoval percepce studentů cizích jazyků kabinetu studia jazyků ÚJČ AV ČR. Vedlejší metodou byly observace výuky. Data ohledně percepce studentů sbírala prostřednictvím dotazníku distribuovaného elektronicky.

Výzkum prokázal, že výuce cizojazyčného poslechu u dané populace by se mělo věnovat více času (zvýšit časovou dotaci z 20 % na 30 % prezenční výuky). Na druhou stranu se nepotvrdilo tvrzení J. Fielda, že by učitelé nadužívali předposlechovou fázi výuky poslechu. (Učitelé jí věnovali průměrně 3,6 min z 16,9 min výuky poslechu.) Studenti považují předposlechové techniky za velmi užitečné. Za nejefektivnější jsou považovány ty předposlechové techniky, které jsou zaměřeny na rozvoj lexika. Autorka dizertace shledala velký potenciál zejména u techniky „brainstorming slovní zásoby“, při které dochází k aktivizaci studentů. V počtu opakování se ukázalo, že studentům vyhovuje počet opakování 2-3x. Učitelé, kteří opakují text 1x nebo více než 3x jsou hůře hodnoceni.

Závěr: Fieldovy předpoklady a obavy ohledně předposlechové fáze a počtu opakování se nepotvrdily. Z naměřených dat byly vyvozeny adekvátní závěry a doporučení pro výuku poslechu

u úrovní A2-B1, u kterých se naměřené tendence projeví nejvýrazněji. Konkrétně: zvýšit důraz na výuku poslechu, zachovat rozdělení poslechu na tři fáze, pouštět poslech 2-3x, zvýšit interakci studentů (např. párová práce) a snížit intervenci učitele (např. učitel elicituje informace).

4. Oponenti - doc. PhDr. Lucie Betáková, M.A., Ph.D. a prof. PhDr. Bohuslav Mánek, CSc - přednesli závěry svých posudků. Oba oponenti uzavřeli, že předložená dizertace zcela splňuje požadavky kladené na toto řízení, a navrhli udělit paní Mgr. H. Ždímalové titul Ph.D.

5. Kandidátka odpověděla na dotazy oponentů:

- Kandidátka si zvolila jako jazyk práce angličtinu, protože chce přispět k mezinárodní diskusi o dané problematice. Dále chtěla splnit svůj osobní cíl: osvojit si dovednosti a znalosti v psaní odborného textu v angličtině. O šíření výsledků výzkumu v mateřštině i v AJ se snaží systematicky od r. 2012. V češtině v poslední době odučila minimálně šest workshopů a seminářů, a to zejm. pro Asociaci učitelů češtiny jako cizího jazyka (konference AUČCJ a grantový projekt na výuku přistěhovalců), v pravidelných metodických seminářích pro učitele c.j. v KSJ ÚJČ AV ČR a také v semináři doktorského studia DAJ. Poslední napsané články jsou nově přidány do dokumentu Přehled publikační činnosti Mgr. H. Ždímalové.

- Úrovně A1, A2, B1 atd. (dle CEFR) se vztahují ke komunikační kompetenci obecně. Studenti jsou zařazováni do kurzů podle výkonu v rozřazovacím testu (tzv. „use of English“), viz práce.

- Společný evropský referenční rámec pro jazyky (CEFR) je napsán pro širokou veřejnost a není tedy určen výhradně učitelům jazyka. Jeho nedostatky lze spatřovat právě v jeho obecnosti. O výuce cizojazyčného poslechu pojednává minimálně a jen z hlediska uživatele jazyka (např. 2002: s. 67-68 uvádí příklad čtyř poslechových situací a čtyř účelů poslechu), předposlechové aktivity/techniky nejsou zmíněny vůbec. Proto kandidátka při tvorbě dotazníku vycházela z mnohem přesnější a podrobnější odborné literatury (zejm. Ur 1984, Underwood 1989, Rost 2002, Lynch 2009).

- Kandidátka tvrdí J. Fielda (2008) o tom, že „žáci při poslechu nadužívají mentální schémata“ nepovažuje za relevantní, protože k využívání schémat dochází ve všech poslechových situacích (vč. poslechu v mateřštině). K využívání schémat dochází tím více, čím méně je posluchač schopen dešifrovat zvukový signál (např. kvůli okolnímu hluku). Kandidátka souhlasí s názorem autorů Graham a Macaro (2008), že aktivace schémat a dekodování lingvistického inputu se vzájemně doplňují.

- Kandidátka prezentuje J. Fielda jako odbornou autoritu, vedle dalších odborníků na poslech, např. L. Vandergrifta, T. Lynche, M. Underwoodové, M. Rosta, a dalších. Field je ovšem jediný, který v poslední době prezentoval návrh na revizi metodiky výuky poslechu, a proto z něj kandidátka ve své práci vychází. J. Field je odborníkem na kognitivních procesy ve studiu c.j., pracuje ve výzkumném centru CRELLA na University of Bedfordshire a přednáší na Faculty of Education, Cambridge University. Za svou poměrně obsáhlou monografii o poslechu „Listening in the Language Classroom“ (366 s.), vydanou v r. 2008 nakladatelstvím CUP, získal mezinárodní cenu „Ben Warren Prize“, která se uděluje za význačný přínos pro didaktiku cizích jazyků. Jeho články z poslední doby mají v našem oboru poměrně vysokou citovanost.

- Ve třetí kapitole práce si kandidátka kladla za cíl popsat historické přístupy a metody (zejm. druhé poloviny 20. století) z hlediska výuky poslechu, toto hledisko není v odborné literatuře dostatečně popsáno. V doktorském studiu byl navíc na historické aspekty kladen velký důraz.

- V otázce budoucího výzkumu kandidátka souhlasí s návrhy oponentů, že by tento mohl zahrnovat i pozorování a analýzu „dobré praxe ve výuce poslechu“ a porovnání praxe více učitelů v oblasti používání předposlechových technik. Kandidátkou vytvořená typologie již byla v minulých třech letech často prezentována na konferencích a seminářích v oboru.

6. Oponenti se vyjádřili k vystoupení kandidátky kladně (zapsat stručně obsah).

Doc. Betáková ocenila v práci následující: realistické cíle, jasné sdělení, nekontroverzní metody, kritický přístup k literatuře, kultivovanou angličtinu jako jazyk práce, užitečnou typologii

Prof. Mánek vyzdvihl kandidáčinu vlastní koncepci, jasnou tezi, dodržení definovaného úkolu, ale zároveň zasazení problému do širšího kontextu a odborné literatury. Práce dodržela definovaný úkol a stavěla na aktuálních materiálech. Kandidátka provedla citlivý rozbor a ukázala fundovaný přehled v hodnocení odborné literatury.

7. Diskuse:

Mgr. Tomáš Gráf: Setkal jsem se s článkem J. Fielda a experimentoval s metodou, ale naprosto se mi nedařilo udržovat pozornost studentů. Mezi percepce studentů a možnostmi praxe jsou evidentně rozdíly. Testovala jste něco podobného?

HZ: Nikde není podrobně popsáno, kdy předposlech začíná a kdy končí. V praxi je tedy vysoká míra integrace mluvení a poslechu, takže z tohoto hlediska lze předposlechovou fázi těžko oddělit a pokud toto běží 25 min, není s tím problém.

Mgr. Tomáš Gráf: Reagoval jsem na počet opakování poslechu (u Fielda 5x) – nenašel jsem ani studie, které by zkoumaly aplikaci této metody. Z vlastní zkušenosti tuto metodu nepoužívám.

HZ souhlasí a byla zklamaná, že v literatuře nenašla žádnou studii tohoto typu.

Doc. Píšová: Otázky ohledně výzkumného designu, nástrojů sběru dat a analytických postupů. Byly v dotazníku otevřené otázky? Pokud ano, jak byly vyhodnocovány?

HZ: Dotazník obsahuje 48 položek, z toho 6 otevřených. Distribuován byl online. Kandidátka získala grant, ze kterého uhradila odbornou pomoc s tvorbou dotazníku (např. odborníci ze sociologie – PhDr. Vinopal). Z vyhodnocování otevřených otázek nevyšly žádné nové informace. S analýzou v SPSS pomohla Mgr. P. Anýžová. Vzorek nebyl reprezentativní, ale jednalo se o měření „census“ – byli osloveni všichni studenti KSJ. Protože KSJ nesbírá další data o studentech, nelze zjistit, jaký je rozdíl mezi těmi, co odpověděli a těmi, kteří na dotazník nereagovali. Lze jen konstatovat, že byla zastoupena celá věková škála.

Dr. Jana Němečková: Observace – Kdo je realizoval? Kolik observací proběhlo? Jaká kritéria pro rozřazování do jednotlivých fází? Vyjadřovali se vyučující k výsledkům?

HZ: Metoda vedlejší byla zařazena ex-post, ale jako metodička mohla chodit na hospitace. Samotnou metodu zadala vedoucí KSJ. Celkem proběhlo 15 observací v AJ průběhu 1 a ¼ roku. Kandidátka prováděla zápis vedle plánu učitele. Zaznamenávala, kdy učitel začal a kdy skončil danou aktivitu + rozřazování aktivit. S ohledem na malý vzorek učitelů nešlo různé postřehy zpracovat více, než ve formě časů, jak je uvedeno v dizertační práci. Po observacích proběhl s jednotlivými učiteli přátelský rozhovor, ve kterém však kandidátka neupozorňovala, že se specializuje na poslech.

Mgr. Irena Mináková: Interakce studentů při poslechu? Tendence zřejmá i z literatury. Dochází ke změně role učitele při organizování poslechu? Můžete uvést nějaké konkrétní příklady?

HZ: Toto nebylo cílem výzkumu, ale některé otázky v dotazníku se k tomuto tématu dostaly (např. otázky ohledně párové práce). Např. v dotazníku byla otázka: Jak studenti hodnotí výuku poslechu u jednotlivých učitelů? Odpovědi pak umožňovaly korelování hodnocení učitelů s konkrétními aktivitami, které učitelé prováděli – např. když měl učitel krátkou délku poslechu, byl hodnocen hůře. 54% studentů uvedlo, že pracuje individuálně (tzn. učitel je nedává do páru).

Nejlépe byli hodnoceni učitelé, kteří uplatňovali párovou práci (ale jen 22% studentů uvedlo, že toto učitel dělá).

Prof. Čermák: Z laického pohledu mi vedle percepcí studentů scházela perspektiva učitelů.

HZ: Perspektivy učitelů nezpracovala do výsledků, ale měla možnost s učiteli o jejich názorech na předposlechové techniky mluvit ve workshopech a seminářích. Měla tedy subjektivní zpětnou vazbu. Byla překvapená, že učitelé s předposlechem podle učebnic pracují, ale nemají škálu předposlechových technik, např. techniku doplňování příběhu.

Prof. Klégr: Když jste vycházela z Fieldova požadavku zkrátit předposlechovou fázi, jak by se to promítlo do výuky? Je nějaký výzkum, které předposlechové fáze by byly efektivnější?

HZ: Odborná literatura je v tomto ohledu překvapivě skoupá. Zdá se, že nikdo tuto oblast výrazně nezkoumal.

Dr. Klára Kostková: Strategie poslechu: for general/specific/detailed information, a s tím jdou ruku v ruce např. top-down a bottom-up strategie. Dívala ses na toto? Např. v reálu je pro studenty lepší studentům v určitých situacích vypnout kontext a poslouchat specifické informace.

HZ: Literatura je rozporuplná. Někteří autoři, zejména z Asie, doporučují rozvíjet bottom-up strategie. Ale pak jsou zase opačné názory a autoři, kteří zdůrazňují top-down. Kandidátka se domnívá, že jsou to komplementární strategie. Např. když studenti jdou na letiště a mají poslouchat informace ohledně odletu, kontext už mají vlastně daný, takže relevantní schémata jsou již aktivizovaná a studenti tak mohou uplatňovat již je strategii bottom-up.

8. Vyhlášení výsledku tajného hlasování: počet členů komise: 4, přítomno členů komise: 4, kladných hlasů: 4. Komise navrhla udělit titul doktor (Ph.D.)

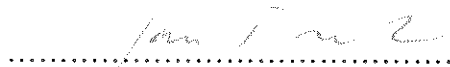
Zapsala:

Kamila Etchegoyen Rosolová, M.A., Ph.D.

.....

Prof. PhDr. Jan Čermák, CSc., předseda komise

.....